

Hugo Chávez Venezuela

- en demokrati i praktiken eller bara på pappret?

Abstract

In this bachelor thesis I discuss and analyse the current situation of the Venezuelan democracy.

By using a theoretical framework based on the theory of horizontal accountability, I focus on the interaction between different institutions and branches within the state of Venezuela. The analysis focuses on the strengths and flaws of the newly accepted constitution, and to what extent the institutions of checks and balances remain true to the laws and the constitution of 1999.

My conclusions are that in terms of vertical accountability, the Chávez-regime acknowledges a wide popular support for their governmental actions. In contrast, the incumbent administration shows almost no respect for horizontal accountability. The power of the executive branch has increased at the cost of the judiciary, and actions made by the national electoral council, the constitutional assembly and the supreme court during and after the implementation of the constitution can only be described as illegal. The ruling MVR-party has influenced the outcome of important decisions made by branches of checks and balances, which shows a lack of horizontal accountability. However, it is still too early to evaluate the consequences of the decisions made by crucial actors in the process known as the bolivarian project.

Keywords: Venezuela, demokrati, horisontellt ansvarsutkrävande, Hugo Chávez, korruption.

Characters: 84585

Innehållsförteckning

Förkortningslista	4
1 Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Teori och centrala begrepp	6
1.2.1 Teori.....	6
1.2.2 Centrala begrepp.....	6
1.3 Metod och material	7
1.3.1 Metod.....	7
1.3.2 Material.....	7
1.4 Avgränsningar och disposition	8
2 Bakgrund	10
3 Teori	12
3.1 Horisontellt ansvarsutkrävande	12
3.1.1 Brott mot horisontellt ansvarsutkrävande.....	14
3.2 Tre traditioner	14
3.2.1 Demokrati	15
3.2.2 Republikanism	15
3.2.3 Liberalism.....	16
3.3 Arvet från idétraditionerna	16
4 Venezuela i praktiken	18
4.1 1999 års konstitution	18
4.1.1 Minskat partiinflytande.....	19
4.1.2 Ökat presidentinflytande.....	19
4.1.3 Ämbetsutnämningen i statsorganen.....	20
4.1.4 Konstitutionen i sammandrag.....	21
4.2 <i>La revocación</i> – Förtroendeomröstningen.....	23
4.3 <i>Rule of Law</i> - Rättssäkerheten	27
4.4 Korruption i Venezuelas statsorgan.....	28
4.5 Den venezolanska samhällsekonomin	29
5 Slutsatser	32
5.1 Framtidens Venezuela	34
6 Referenser	36

Förkortningslista

- AD Acción Democrática – Socialdemokratiskt parti
- ANC Asamblea Nacional Constituyente – Venezuelas konstituerande församling
- CD Coordinadora Democrática – Oppositionens paraplyorganisation
- CNE Consejo Nacional Electoral – Venezuelas valmyndighet
- COPEI Comité de Organización Política Electoral Independiente-Kristdemokrater
- CTV Confederación de Trabajadores de Venezuela - Fackförbund
- FH Freedom House
- HRW Human Rights Watch
- MVR Movimiento Quinta República – Chávez regeringsparti
- MAS Movimiento Al Socialismo - Socialistparti
- NGO Non-governmental Organization
- OAS Organization of American States
- PDVSA Petróleos De Venezuela Sociedad Anónima – Venezuelas oljebolag
- TI Transparency International
- TSJ Tribunal Supremo de Justicia – Venezuelas högsta domstol
- URD Unión Radical Democrática – Ickekommunistiskt vänsterparti

1 Inledning

Venezuela var länge ett föregångsland och dess styrelseskick ett välkommet undantag från 1970-talets militärjuntor runt om i Sydamerika. Det rådde länge politisk stabilitet under det så kallade Punto Fijo-systemet, i vilket ett fåtal partier konkurrerade om makten på en någorlunda demokratisk arena.

Efter en övertygande valseger i december 1998 tillträdde Hugo Chávez presidentposten, och sedan dess har inte mycket varit sig likt i den oljerika republiken. I samband med att den nya konstitutionen antogs 1999 bytte nationen också namn till den Bolivarianska Republiken Venezuela, uppkallat efter frihetskämpen Simon Bolívar. Med detta ville den nya regeringen markera regimskiftet som ett löfte om en ny början för landets medborgare, men istället är dagens Venezuela mer polariserat än någonsin. En stor del av befolkningen lever ännu på gränsen till existensminimum, samtidigt som en liten minoritet åtnjuter en hög levnadsstandard efter västerländska mått.

Trots att allmän rösträtt är en självklarhet i landet och att alla erforderliga institutioner för en fungerande demokrati har inrättats, anser ändå många betraktare att Hugo Chávez styre är odemokratiskt och auktoritärt. Detta trots att Chávez utsetts genom flera offentliga val som har bedömts som öppna och rättvisa av oberoende NGO:s. Hur kan det vara så? Förevarande uppsats avser att utreda dessa paradoxer i dagens Venezuela.

1.1 Syfte och frågeställning

Venezuelas politiska liv är upphov till en polemik som förmodligen inte har gått någon förbi. I ett otal tidningsartiklar har stått att läsa om Hugo Chávez och hans möte med Fidel Castro, vilket har lett till spekulationer om att Chávez velat skapa en totalitär stat av Venezuela. Slår man upp en annan tidning erfar man istället att Venezuelas konstitution är en av de mest demokratiska som någonsin skrivits. Sådana motstridiga uppgifter gjorde mig nyfiken på situationen, varför jag bestämde mig för att inhämta mer kunskap om dagens Venezuela.

Syftet med denna uppsats är således att undersöka Venezuelas demokratiska läge, för att därigenom finna orsakerna till att landet kan uppfattas som ett demokratiskt föredöme av en del betraktare emedan andra ser det som en tvättäkta diktatur. I syfte att stilla min nyfikenhet har jag valt att arbeta utifrån följande frågeställning: *Vilka styrkor uppvisar den venezolanska demokratin, och vilka är dess brister?*

1.2 Teori och centrala begrepp

1.2.1 Teori

Som teoretisk utgångspunkt för min uppsats har jag valt konceptet om *horizontal accountability*, vilket har myntats och utvecklats av Guillermo O'Donnell (1998). Teorin är relevant för min uppsats eftersom den fokuserar på demokratiska problem som avser förhållandet mellan statliga organ, snarare än relationen mellan medborgare och stat. En sådan infallsvinkel kan vara till stor nytta då polemiken kring den venezolanska demokratin till stor del kretsar runt olika statsorgans oövervakade maktutövande.

Det finns ett antal varianter på teorin om horisontellt ansvarsutkrävande, av vilka de främsta bidragen härrör från Schedler (1999), Moreno et al. (2003) och Schmitter (1999). Jag vill även nämna Fareed Zakarias artikel om *illiberal democracies* (1997), vilken syftar på demokratier med alltför mycket tonvikt på representation och alldeles för lite hänsyn åt den liberala tanken om möjlighet till ansvarsutkrävande och statens opartiskhet. Emellertid utgår samtliga från O'Donnells koncept, vilket fortfarande måste anses som det mest inflytelserika. Av den orsaken har jag valt att utgå från O'Donnells ursprungliga teori.

Horisontellt ansvarsutkrävande bygger på ett interaktivt förhållande mellan statliga organ. Detta förhållande aktiveras då olagliga handlingar eller försummelse (såsom inkräktande på andra organ och korruption) uppträder. Genom att interagera kan statsorganen då förhindra och avskräcka från lagöverträdelser som andra statliga organ och dess representanter kan tänkas göra sig skyldiga till. En analys utifrån horisontellt ansvarsutkrävande fokuserar således på en stats domstolars, parlaments och andra institutioners möjlighet att kontrollera dels varandra, dels den styrande regeringen och dess president under löpande mandatperiod.

1.2.2 Centrala begrepp

Demokrati

Demokrati kan definieras på flera sätt och resultatet av en demokratistudie ser olika ut beroende på hur bred definitionen är. Att endast arbeta utifrån betydelsen folkstyre skulle förmodligen inte generera någon storartad analys. Joseph Schumpeter (1943 s. 269) definierade demokrati som ”*that institutional agreement for arriving at political decisions in which individuals acquire the power to decide by means of a competitive struggle for people's vote*”. Även denna definition ter sig uppenbarligen alldeles för snäv för dagens vetenskapliga måttstock.

Genomgående för uppsatsen kommer jag istället att använda termen demokrati i den betydelse som Robert Dahl har lagt i ordet polyarki, dvs en politisk demokrati. Mitt val av demokratidefinition har sin grund i att polyarkibegreppet är

välkänt inom statsvetenskapen och förekommer flitigt i hänvisningar i olika statsvetenskapliga tidskrifter och böcker. Detta medför att läsaren redan har en viss förkunskap om demokratibegreppet varför en utförlig presentation inte ter sig nödvändig.

De institutioner som Robert Dahl (1999, s. 245f.) räknar upp som nödvändiga för att en stat ska kunna klassificeras som en polyarki är följande: 1) valda befattningshavare, 2) fria och opartiska val, 3) allmän rösträtt, 4) rätt att kandidera till val, 5) yttrandefrihet, 6) alternativa informationskällor, och 7) föreningsfrihet.

I teoriavsnittet diskuteras den demokratiska traditionen i dess klassiska betydelse¹, och är alltså inte att förväxla med det demokratibegrepp som jag utgår ifrån. Jag vill därför återigen förtydliga att den demokratidefinition som förhärskar i min uppsats är identisk med Robert Dahls polyarkibegrepp och ingen annan.

Statsorgan

I fortsättningen när det står ”statsorgan” åsyftas såväl statliga institutioner som de individer som innehar olika uppgifter i dessa institutioner². Exempel på statsorgan är regering, parlament, president, allmänna domstolar och så vidare.

1.3 Metod och material

1.3.1 Metod

För att få svar på frågeställningen om vilka som är den venezolanska demokratins styrkor och brister har jag genomfört en kvalitativ fallstudie. Jag har samlat empiriskt material och därefter analyserat det utifrån det teoretiska perspektiv som kortfattat presenterats ovan i avsnitt 1.2.1, samt mer utförligt i kapitel 3 nedan. Jag har försökt att vara förhålla mig opartisk och behålla en viss distans gentemot mitt uppsatsämne, vilket tyder på att min vetenskapsteoretiska utgångspunkt är positivistisk (Lundquist 1993 s. 42).

Jag har genomgående arbetat utifrån huvudantagandet om att Hugo Chávez maktstyre erbjuder ett stort utrymme åt vertikalt ansvarsutkrävande samtidigt som den uppvisar stora brister avseende det horisontella ansvarsutkrävandet.

1.3.2 Material

Det som skrivs om Hugo Chávez och dagens Venezuela är till hög grad politiserat och synen på landets politik är oftast färgad av skribentens egna politiska åsikter. Detta gäller kanske för en stor del av den statsvetenskapliga forskningen, men sällan har jag funnit det så tydligt som i ett ämne likt det jag har valt för min

¹ Se avsnitt 3.2.1.

² Nämnda definition är likalydande med Guillermo O'Donnells, se 2003 s. 35.

uppsats. Ofta är texterna subjektivt och känslösamt överdrivna i försök att övertyga läsaren om författarens uppfattning, och det venezolanska samhällets extrema polarisering reflekteras allt som oftast i litteraturen som behandlar landet. Denna problematik har jag försökt förhålla mig ständigt medveten om i mitt materialanvändande. Min ambition har naturligtvis varit att förhålla mig så oberoende som möjligt och jag hoppas att detta återspeglas i mitt sätt att förmedla bilden av mitt analysobjekt.

Som underlag för min uppsats har jag använt mig av i huvudsak sekundära källor. Dessa utgörs av böcker som behandlar statsvetenskaplig teori och fackböcker med inriktning på Venezuelas politik. Vidare har jag nyttjat artiklar ur främst relevanta statsvetenskapliga tidskrifter men även rapportering från olika dagstidningar.

Det har stundtals varit vanskligt att finna aktuella uppgifter. De stora politiska förändringar som genomförts i Venezuela under de senaste åren har resulterat i att mycket av vad som skrivits om landets statsskick och politik har blivit obsolet. Det finns endast ett litet antal akademiska artiklar och böcker som verkligen beaktar Venezuelas nya konstitution, vilket stundtals har försvårat mitt arbete.

Vidare har jag tagit olika källor till hjälp för att redovisa resultat i opinionsundersökningar. I ett land som är så polariserat som Venezuela kan sådana siffror lätt bli missvisande. Som ett exempel på detta återger Steve Ellner (2003b s. 22) en opinionsundersökning som gjordes av dagstidningen *El Nacional* angående olika regeringspropositioner i Venezuela år 2000. Undersökningen gjordes på tidningens nätsida och visade att Chávez förslag röstades ner av 80 %. Problemet med undersökningen var att endast en bråkdel av Chávez anhängare använder datorer dagligen, än mindre har tillgång till Internet. Siffrorna i *El Nationals* undersökning återspeglar därför knappast Chávez stöd hos den totala befolkningen men illustrerar tydligt klasskillnaderna i landet.

1.4 Avgränsningar och disposition

Att välja ett lands politiska styre som uppsatsämne erbjuder ett flertal olika infallsvinklar. Man kan t.ex. välja att endast utreda ett regeringsorgans inflytande i politiken. Ett annat förslag skulle vara att inrikta sig på militärens roll i politiken och samhället.

Jag har istället valt att fokusera på de förändringar som inträffat i Venezuela efter att Hugo Chávez kommit till makten. Jag analyserar inte politiska händelser som t.ex. statskuppen i april 2002 eller generalstrejken som inleddes i december samma år. Inte heller kommer jag att uppmärksamma omvärldens inflytande över Venezuelas inrikespolitik. T.ex. skulle en utredning av USA:s roll i 2002 års statskupp kunna vara ett intressant uppsatsämne, precis som en analys av oljans betydelse för det politiska klimatet lätt skulle kunna utgöra en uppsats på kandidatnivå. Istället har jag för avsikt att inrikta analysen på det som jag finner mest intressant, nämligen konstitutionens innebörd och hur de olika statsorganen förhåller sig till dess stadgar.

Efter den föregående presentationen av mitt uppsatsämne inleder jag med en kort tillbakablick i Venezuelas historia för att, förhoppningsvis, bidra med att ge läsaren en viss förståelse för det samhälleliga läget i landet. Därpå följer kapitel tre, i vilket uppsatsens teoretiska utgångspunkt framställs. I uppsatsens fjärde kapitel fortskrider arbetet med att jag analyserar Venezuelas politiska arena utifrån de åskådliggjorda referensramarna. Analysdelen är uppbyggd på så vis att jag inleder med att granska valda aspekter ur den nyinstiftade venezolanska konstitutionen. Därefter utreder jag 2004 års förtroendemröstning utifrån den teori som jag valt för uppsatsen. De två därpå följande avsnitten behandlar de två sätt på vilka ett lands horisontella ansvarsutkrävande kan kränkas; inkräktandet på rättssäkerheten samt korruption i statsorganen. Analyskapitlet slutförs med en kort översikt av övriga faktorer som bör uppmärksammas i en diskussion om Venezuelas inrikespolitiska liv.

Avslutningsvis förs en sammanfattande och i viss mån konstruktiv diskussion utifrån de slutsatser som gjorts i analysen.

2 Bakgrund

För att lättare kunna förstå dagens Venezuela är det nödvändigt att först kasta en kort tillbakablick i landets historia. Med hänsyn till uppsatsens begränsade omfattning redogör jag endast i korta drag för föregående sekel fram till och med de första åren på 2000-talet³.

Efter en lång historia med militär autokrati under styre av diverse *caudillos*, en kortlivad demokrati mellan 1945 och 1948⁴, och ytterligare ett decennium av militärstyre, påbörjade Venezuela sin demokratiska era år 1958 i och med avsättandet av general M. Pérez Jiménez. Tre år senare, 1961, ingicks Punto Fijo-pakten mellan socialdemokratiska AD, kristdemokratiska COPEI och vänsterorienterade URD. Denna pakt var inledningen på fyra årtionden av en demokratisk period som karaktäriserades av konsensus mellan de två största partierna, AD och COPEI, vilka i princip turades om att regera landet.

Punto Fijo-pakten har i efterhand kritiserats för att ha hämmat den demokratiska utvecklingen i Venezuela då de två dominerande partierna kontrollerade samtliga demokratiska institutioner såväl som det civila samhällets organisationer och fackföreningar (Buxton 1999 s. 247ff.). Pakten minimerade konkurrensen hos eliten genom det frambringade politiska jämvikts-läget och minimerade samtidigt medborgarnas politiska deltagande (Alvarez 2003 s. 151). Tanken bakom att inskränka den politiska tävlingen var att förebygga såväl extremism som överdriven politisk glöd (Philip 1999 s. 87). Punto Fijo-systemet skyddade visserligen demokratin, men den åstadkom ingen direkt nystart från korruptionen under de föregående militärdiktaturerna. George Philip (1999 s. 88) har uttryckt det som att ”[c]orruption was democratized, not checked”.

Den Svarta Fredagen, 18 februari 1983, var startskottet för Venezuelas ekonomiska nedgång, och även början till slutet för Punto Fijo-systemet. Denna kris, kallad *La Crisis*, innebar en dalande valuta, inflation och ekonomisk stagnering och ännu märkbar i landet som en av de bakomliggande orsakerna till Venezuelas politiska instabilitet. År 1989 valdes Carlos Andrés Pérez till president. Han inledde sin mandatperiod med att lansera ett neoliberalt chockprogram, kallat *El Gran Viraje*, med syfte att få igång landets ekonomi (Weyland 2003 s. 826), och drev samtidigt igenom en decentraliserings-reform, vilken i motsats till sitt syfte istället minskade AD och COPEI:s inflytande och kontroll över delstats- och kommunpolitiken⁵ (Sabatini 2003 s. 143). Över 1000 människor dog i februari samma år i en serie upplopp kallad *El Caracazo*, vilken

³ Den läsare som vill fördjupa sina kunskaper i Venezuelas historia ytterligare kan med fördel läsa Levine & Crisp (1999), vilka i sin tur rekommenderar bland annat Bond (red.) (1977) och Ewell (1984).

⁴ Dessa tre år kallas allmänt *el trienio*.

⁵ Pérez själv hävdar att decentraliseringsprogrammet infördes för att försvaga eliten i hans eget parti AD, vilket hade förvandlats till ett ”*patronage-obsessed machine party*” (Weyland 2003 s. 826).

utlöstes till följd av befolkningens ökade missnöje med de ekonomiska omstruktureringarna och därtill hushållens allt sämre ekonomi.

Ett par år senare, i februari 1992, genomfördes en militärkupp ledd av bland andra framtida presidenten Hugo Chávez. Även om kuppmaakarna misslyckades med att störta regeringen så tändes en gnista av hopp hos stora delar av landets fattiga majoritet, och kuppledarna kom att hyllas som hjältar (Levine & Crisp 1999 s. 390f.). Regeringens popularitet störtade, och demonstrationer och mindre gatuplopp pågick dagligen i huvudstaden Caracas. Oroligheterna följdes av ytterligare en statskupp i november 1992, vilken även den misslyckades. Emellertid resulterade allt i att president Pérez fann sig utan något folkligt stöd överhuvudtaget, och 1993 ställdes den dåvarande presidenten inför riksrett anklagad för korruption, vilket slutligen ledde till hans avsättande. Venezuela var då av allt att döma inte längre den stabila ”demokrati” som den varit under de föregående åren med Punto Fijo-systemet⁶.

Efter fyra år med Rafael Caldera som president hölls i december 1998 presidentval, vilket karaktäriseras som ett av de mest fredliga och transparenta i Venezuelas 40-åriga historia som demokrati (McCoy 1999 s. 71). Hugo Chávez stod som segrare med 56,2 % av rösterna (motsvarande 33,4 % av alla röstberättigade), vilket var det mest överlägsna resultatet i ett presidentval sedan 1947 (Coppedge 2002 s. 3). Det faktum att Venezuelas medborgare röstade på en före detta kuppledare sågs som ett tydligt avståndstagande från det föregående Punto Fijo-systemet (Philip 1999 s. 89).

I februari 1999 påbörjade Chávez sitt presidentmandat och ett par månader senare hölls allmänna val för tillsättning av den Konstituerande församlingen ANC. Resultatet gav Chávez anhängare 92 % av platserna i ANC, vilken skulle arbeta fram och presentera den nya konstitutionen. I december samma år godkändes konstitutionen av drygt 71 % av medborgarnas röster. Som en konsekvens av den nya konstitutionen påfordrades nya val för samtliga ämbeten, de så kallade Mega-Elections, vilka omfattade såväl kommunal som delstatlig och statlig nivå. I juli 2000 återvaldes Hugo Chávez som president med knappt 57 % av rösterna.

En kupp genomfördes av upproriska militärer i april 2002, och avsatte Chávez för två dygn, men presidenten blev efter våldsamma protester genast återinsatt. I december samma år inleddes en generalstrejk mot Chávez styre med det statliga oljeförbundet PDVSA, fackförbund som t.ex. det mäktiga CTV, och arbetsgivarföreningar i spetsen. Strejken varade i över två månader, men resulterade egentligen inte i någonting, och de ansvariga står nu inför rätta (Liberación 2004-12-31).

Oppositionen började istället verka allt intensivare för ett avsättande av president Chávez med demokratiska medel. I augusti 2004 hölls så en förtroendeomröstning där valfrågan handlade om huruvida Chávez skulle avsättas som president. Chávez fick förnyat förtroende från 59 % av befolkningen och fick därmed stanna kvar på posten. Nästa presidentval är planerat till år 2006, då Hugo Chávez har möjligheten att förlänga sitt presidentmandat med ytterligare sex år.

⁶ Det finns forskare som menar att Punto Fijo-systemet aldrig riktigt hade befolkningens stöd, och att missnöjet med dess demokrati var utbrett sedan årtionden (se Derham 2002 s. 283).

3 Teori

Innan jag presenterar mitt teoretiska analysverktyg vill jag kort inleda med att översiktligt jämföra verkligheten i Venezuela med Dahls sju kriterier för en demokrati⁷: Befattningshavarna är utan tvivel valda i fria och opartiska val, vilka har övervakats av oberoende valorganisationer som exempelvis Carter Center. Allmän rösträtt är en rättighet inskriven i konstitutionen, och det står var och en fritt att kandidera i de allmänna valen. Yttrandefrihet och rätten till alternativa informationskällor är likaledes föreskrivna i konstitutionen, även om det har rapporterats om förföljelser av regeringsmotståndare och journalister (Freedom House-rapport 2003 s. 15). Viss media kontrolleras och utnyttjas av staten, men emellertid råder det ett stort utbud av privata tv-kanaler och radiostationer, varav majoriteten är ägda av oppositionen. Bland annat spelade massmedia en viktig roll i kuppöversöket i april 2002 (Ellner & Hellinger 2003 s. 215). Vidare tycks det råda föreningsfrihet i landet; Venezuelas opposition utgörs av en stor samling organisationer som samarbetar mot regeringen, samtidigt finns ett stort antal NGO:s aktiva i samhället.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att av Dahls sju kriterier för en sann polyarki så uppfylls, om än efter viss tvekan, samtliga av staten Venezuela. I syfte att få klarhet i frågan om varför Venezuela i vissa betraktares ögon upplevs som tämligen odemokratiskt måste vi därför söka oss utöver dessa referensramar. Detta för oss in på Guillermo O'Donnells idéer om statsorganens möjligheter att övervaka varandra, nämligen teorin om horisontellt ansvarsutkrävande.

3.1 Horisontellt ansvarsutkrävande

Det grundläggande antagandet i O'Donnells teori är att ansvarsutkrävande i en polyarki inte bara sker vertikalt, utan även horisontellt.

Vertikalt ansvarsutkrävande utövas av en stats medborgare⁸, massmedia och olika nationella och internationella institutioner. Det horisontella ansvarsutkrävandet inträffar istället genom att relativt självständiga institutionella organ utövar möjligheten att ställa till svars och straffa andra politiska organ som agerat på ett otillbörligt sätt i sitt maktutövande (O'Donnell i Kenney 2003 s. 55f.). För att en stat ska kunna vara fullt demokratisk bör man således inte bara värna om det vertikala ansvarsutkrävandet utan även om de olika institutioner som kan utöva ett horisontellt ansvarsutkrävande, menar O'Donnell vidare (ibid.).

⁷ Se avsnitt 1.2.2.

⁸ Främst genom att gå till valurnorna och välja representanter.

O'Donnell (1994 s. 55) kallar de liberala demokratier som helt saknar horisontellt ansvarsutkrävande för *delegative democracies*. Med detta avses stater som visserligen uppfyller de flesta kriterierna i en minimalistisk demokrati-definition, men där regeringen styr landet utan någon som helst övervakning eller ansvarsutkrävande från andra statsorgan.

Guillermo O'Donnell (1999 s. 38) definierar horisontellt ansvarsutkrävande som "[T]he existence of state agencies that are legally enabled and empowered, and factually willing and able, to take actions that span from routine oversight to criminal sanctions or impeachment in relation to actions or omissions by other agents or agencies of the state that may be qualified as unlawful". Man kan förtydliga definitionen på följande sätt:

1. Objekten för horisontellt ansvarsutkrävande är statliga organ.
2. I motsats till vertikalt ansvarsutkrävande är även subjekten i det horisontella ansvarsutkrävandet statliga organ⁹.
3. Medel för åtgärder genom horisontellt ansvarsutkrävande inkluderar tillsyn, sanktioner samt rättsliga åtal.
4. Omfånget för horisontellt ansvarsutkrävande är begränsat till handlingar och försummelser som kan betecknas som olagliga (inbegripet brott mot en stats konstitution) (Kenney 2003 s. 57).

Det bör förtydligas att horisontellt ansvarsutkrävande fokuserar i huvudsak på ansvarsförhållanden statsorgan *emellan*, inte *inom* respektive organ. Interna förhållanden faller således ej under konceptet om horisontellt ansvarsutkrävande (Kenney 2003 s. 62).

Typexemplet är det interaktiva förhållandet mellan den verkställande makten, den lagstiftande församlingen och den dömande makten. Dessa tre fristående maktorgan har sitt existensberättigande i att de ska begränsa, övervaka och kontrollera varandra. Dagens demokratier rymmer i verkligheten oftast fler institutioner vars funktion omfattar även horisontellt ansvarsutkrävande. Även centralbanker, ombudsmän, revisionsverk, konstitutionella domstolar och organisationer för valövervakning kan nämnas som exempel på institutioner som utövar horisontellt ansvarsutkrävande (Diamond et al. 1999 s. 3). Dessa organ är sällan effektiva om de agerar enskilt, utan fungerar bäst då de bildar en beståndsdel av ett nätverk med gemensamt syfte att upprätthålla rättssäkerheten (O'Donnell 1998 s. 119). Följande liknelse förklarar relationen mellan de olika statsorganen:

When children play 'rock, scissors, paper', with each element beating the next in an intransitive chain of relationships, what is essential is not hierarchy but a network of accountability relationships that leaves no agency unaccountable. Agencies that lack the power to apply sanctions directly may yet play key roles in providing horizontal accountability within such a network. When the network breaks down, however, these agencies will be able to exercise only limited, diminished forms of horizontal accountability (Kenney 2003 s. 65).

⁹ Vertikalt ansvarsutkrävande gäller ju i huvudsak förhållandet väljare < = > stat.

Det krävs alltså inte att dessa organ måste vara exakt jämställda med varandra. Istället gäller ett slags inbördes omväxlande rangordning, där vart och ett av statsorganen övervakas av en annan instans.

Ett statsorgan som utövar horisontellt ansvarsutkrävande måste vidare åtnjuta ett tillräckligt stort mått av autonomi för att vara effektivt. Dessa organ måste enligt O'Donnell dels ha behörighet och dels avsikt att övervaka, kontrollera och sanktionera olagliga handlingar som begåtts av andra statsorgan (1999 s. 39). Samtidigt måste vart och ett av dessa organ samarbeta med andra aktörer av horisontellt ansvarsutkrävande i viss utsträckning. Ett belysande exempel är att resultatet av ett revisionsverks vedermödor oftast är beroende av domstolarnas avgöranden. Detta påminner oss om diskussionen ovan angående det faktum att horisontellt ansvarsutkrävande inte är en produkt av självständiga och isolerade statsorgan, utan en följd av samarbetet i organisatoriska nätverk.

3.1.1 Brott mot horisontellt ansvarsutkrävande

Ett statsorgans behörighet till horisontellt ansvarsutkrävande kan kränkas på två sätt. Det ena sker då ett statsorgan olagligen *inkräktar* på ett annat statsorgans mandatområde. Det andra exemplet inträffar då offentliganställda förskaffar sig själva eller deras kolleger och anhöriga otillbörliga förmåner, det vill säga *korruption* (O'Donnell 1999 s. 41f.).

O'Donnells resonemang lutar åt att ett statsorgans inkräktande på andra statsorgan torde vara mer skadligt för demokratin än korruption. Visserligen utarmas demokratin av korruption men den elimineras svårigen, något som däremot ett inkräktande kan göra. Samtidigt utgör inkräktande statsorgan ett mycket större hinder för tillkomsten av självständiga organ och dess maktutövande (ibid.). Oavsett vilket så torde ett inkräktande på statsorgans behörighet vara lika förödande för demokratin som korruption inom statsorganen i termer av medborgarnas förtroende och tillit till den regerande makten.

3.2 Tre traditioner

Dagens demokratier kan ses som sammansatta hybrider av tre ideologiska riktningar, eller traditioner, vilka har sammansmält på olika sätt och på så sätt format världens olika demokratier (O'Donnell 1999 s. 38). Kombinationen av traditionerna har inkorporerats i världens staters konstitutioner och dess lagstiftning. De tre idéströmningarna; demokrati, republikanism och liberalism, är var och en produkt av en historisk och intellektuell riktning: Den demokratiska traditionen är sprungen ur det antika Aten; den republikanska traditionen har sina rötter i det tidiga romarriket och utvecklades senare i de medeltida Venedig och Florens; och liberalismen slutligen, har sin bakgrund i främst John Lockes England och Frankrike under Montesquieus tid (O'Donnell 1998 s. 113).

Dessa tre traditioner ömsom överlappar varandra, ömsom motsäger varandra, och det är i ljuset av förhållandet de tre emellan som man bör undersöka och analysera demokratierna av idag.

I det följande redogör jag kort för respektive traditions utmärkande drag, för att i nästföljande avsnitt förklara vilken betydelse de kan tänkas ha för min analys.

3.2.1 Demokrati

Den demokratiska traditionens kärna är självstyret. Den demokratiska tanken utgår ju som bekant från idén om att folket ska styra genom sina representanter. Dessa representanter ska fatta sina beslut utifrån åsikterna hos majoriteten av medborgarna. Vidare är den demokratiska idén i dess klassiska utförande monistisk, vilket innebär att den inte förutsätter en klar och tydlig skiljelinje mellan enskilt och allmänt.

Demokrati på de gamla atenarnas tid var även starkt majoritetsstyrande i sitt förfarande (O'Donnell 1999 s. 32). Detta tog sig uttryck i att det som beslutades av en styrande majoritet verkställdes utan beaktande av vissa individuella rättigheter (O'Donnell 2003 s. 38). På detta vis kan man karakterisera det direkta demokratistyret i dess yttersta bemärkelse.

I modern tid innebär den demokratiska idén i första hand att en statsmedborgare kan utöva sin rättighet att utse representanter som ska föra röstarnas talan för en bestämd tid framåt, samtidigt som det står medborgarna fritt att uttrycka åsikter om det politiska styret (O'Donnell i Kenney 2003 s. 68).

3.2.2 Republikanism

Den republikanska traditionen lägger (i motsats till den demokratiska) tyngdpunkten på skillnaden mellan det allmänna och det enskilda intresset. Det politiska styret skall ske genom ett självuppoffrande engagemang i det allmännas intresse, utan att de styrande låter sig påverkas av sina egna intressen. Tanken är att individen bäst förverkligar sig själv genom att aktivt delta i en självstyrande republik och däri verka för allmänhetens bästa (jmf. Gordon Wood i O'Donnell 2003 s. 38).

Dock finns det en fara med ett statsskick som enbart bygger på de republikanska idéerna. O'Donnell (2003 s. 38) påpekar att republikanismen kan i dess mest extrema uttryck i likhet med demokratin leda till elitism eller ge upphov till oligarkier, och ställer en retorisk fråga: *"Why should those who claim to be virtuous represent, or even listen to, those who are submerged in the pettiness of private pursuits?"*. Detta är republikanismens dilemma i ett nötskal.

Den republikanska komponenten i den moderna polyarkin är enligt O'Donnell (1999 s. 31) idén om att utövandet av offentliga tjänster är en upphöjd aktivitet som kräver ett aktsamt förhållningssätt visavi lagen, förenat med hängivenhet i att tjäna det allmännas intresse, även om denna hängivenhet innebär att

ämbetsmannen måste offra sina privata intressen. Nyckeltermen för republikanismen är således styre i det allmännas intresse.

3.2.3 Liberalism

I likhet med republikanismen förutsätter liberalismen en distinktion mellan det allmänna och det privata. Liberalen är övertygad om att det är i den privata sfären som människan förverkligar sig själv. Anhängare till den liberala tanken brottas med dilemmat om att staten måste vara tillräckligt mäktig i syfte att försäkra individen frihet i det privata, samtidigt som staten skall hindras från att inkräkta på denna frihet som individen åtnjuter (jmf. O'Donnell 1998 s. 113).

Den liberala traditionen kan sägas utgöra en direkt manifestation för misstroende mot politisk makt. Grundtanken är att maktutövningen bör begränsas av medborgarnas rättigheter och att det är regeringen som ska skydda och värna om dessa rättigheter. Det liberala bidraget till dagens polyarkier handlar enligt O'Donnell (1999 s. 31) i huvudsak om idén att det finns vissa rättigheter som inte någon makt, inklusive statsmakten, får inkräkta på.

3.3 Arvet från idétraditionerna

Vad har då den föregående presentationen av de olika traditionerna med teorin om horisontellt ansvarsutkrävande att göra? Jo, som nämnts så har de tre tanke-riktningarna påverkat våra nutida polyarkier i olika utsträckning genom dess inflytande över det politiska tänkandet. Därmed borde det vara möjligt att, med hjälp av dessa idétraditioner som referensramar, kunna analysera dagens demokratier genom att undersöka på vilket sätt de skiljer sig åt och söka de bakomliggande orsakerna därför. De tre traditionerna hjälper oss att förstå vad som bestämmer en viss stats karaktär och varför den står inför de problem som den kanske gör.

Demokratins tonvikt på jämlikhet, republikanismens stränga syn på de styrandes plikter och liberalismens tyngdpunkt på samhället stödjer alla en gemensam och grundläggande aspekt i polyarkin och den institutionella stat som är tänkt att samexistera med polyarkin i rättssäkerheten: Alla medborgare har lika stor rätt att delta i kollektiva beslut inom det institutionella ramverket. Detta är en demokratisk regel som slås ihop med det republikanska påbudet om att ingen, inklusive makthavarna, står över lagen, samt den liberala tanken om att det finns vissa rättigheter som inte får inskränkas på något sätt (O'Donnell 1999 s. 32f.).

Ett överdrivet eftertryck på någon av dessa ideologier skulle vara förödande för en polyarki. O'Donnell (1998 s. 115) anmärker att en polyarkisk stat som enbart påverkats av demokratins idéer skulle vara ett slags majoritetens tyranni; en stat med enbart republikanska influenser skulle komma att bli ett paternalistiskt maktvälde styrt av en liten och självrättfärdig elit en plutokrati; och liberalism utan demokrati och republikanism skulle utvecklas till en plutokrati.

Precis som det vertikala ansvarsutkrävandet förutsätter en demokratisk närvaro, lika mycket antyder brister i horisontellt ansvarsutkrävande motsvarande svagheter i såväl de liberala som de republikanska komponenterna i flera nya polyarkier (jmf. *ibid.* s. 113).

Vidare utgör de tre traditionerna i sin tur grunden för den territoriella statens konstitution och lagar. O'Donnell påpekar att staten i sig kan utredas på ett likadant sätt som de tre tankeriktningarna, men väljer istället att förtydliga två aspekter angående statens natur och logik: Den första aspekten är att alla lagar som finns i en stat också har stiftats av staten. Rättssystemet utgör med andra ord en av statens konstitutionella dimensioner. Den andra aspekten innebär att det är de statliga byråkratierna som är det centrala fundamentet för de maktresurser som mobiliseras när ett horisontellt ansvarsutkrävande sker (1999 s. 35). Polyarkin kan således egentligen sägas vara en förening av fyra element: Staten och de tre traditionerna.

I dagens demokratier råder ett allmänt krav från befolkningen på olika möjligheter till ansvarsutkrävande hos sina representanter och staten. Makt måste ju på något sätt kontrolleras. Det faller dock på sin egen orimlighet att medborgarna skulle ges möjligheten att direkt kunna ifrågasätta och avsätta alla individer på maktpositioner. Detta måste istället ske indirekt genom regelbundet återkommande val. Samtidigt kvarstår en önskan om en effektiv regering och likaledes effektiva institutioner; en önskan som i viss mån står i ett motsatsförhållande till ansvarsutkrävandet.

Hur mycket ansvarsutkrävande finns det då utrymme för i en demokrati? Scott Mainwaring (2003 s. 4) poängterar att ”[g]overnments that are immobilized by oversight mechanisms are sometimes perceived by voters or power groups as being indecisive, ineffective or inept”. Svårigheten ligger uppenbarligen i att finna en jämvikt mellan effektivitet och ansvar. Frågan är därför hur en demokratisk ledare kan underlätta och förbättra ansvarsutkrävandet i statsorganen samtidigt som man bibehåller dess effektivitet och arbetsfrihet. Dagens demokratiska stater gör sitt bästa för att stävja denna motsägelse, och man lyckas i olika utsträckning beroende på hur mycket konstitutionsskrivarna och lagstiftarna har influerats av de olika idétraditionerna.

För att slutligen återgå till den idéhistoriska diskussionen så bör det betonas att utövandet av horisontellt ansvarsutkrävande berör samtliga idésfärer (jmf. O'Donnell 1999 s. 38). Demokratin kan exempelvis hotas av beslut som inskränker valfriheten eller som förbjuder föreningsbildande. Den liberala sfären inskränks då statliga organ missbrukar liberala friheter såsom exempelvis individens rätt till en rättvis prövning i domstol. Även republikanismens sfär berörs av det horisontella ansvarsutkrävandet, och då handlar det främst om högt uppsatta offentligtanställda som sätter sina privata intressen före det allmännas bästa.

Det är således viktigt att inte bara fokusera på den demokratiska traditionen då man analyserar en polyarki. En underskattning av de republikanska och liberala faktorerna kan skapa allvarliga problem i en rättsstat, och som vi kommer att se kan det bli särskilt problematiskt vad avser det horisontella ansvarsutkrävandet.

4 Venezuela i praktiken

Hugo Chávez har omvalts till president ett flertal gånger sedan han först vann presidentvalet 1998. Det finns således ingen som kan hävda att han inte är demokratiskt tillsatt. Detta leder inte nödvändigtvis till slutsatsen att presidentens styre är demokratiskt i termer av Robert Dahls polyarkibegrepp¹⁰, men som konstaterats i föregående kapitel tycks faktiskt dagens Venezuela motsvara Dahls bild av en politisk demokrati. Polyarkibegreppet är uppenbarligen inte tillräckligt för att kunna utreda Venezuelas demokratiska styrkor och svagheter. Därför bör vi istället använda oss av den nyss presenterade teorin av O'Donnell och fokusera på landets nya konstitution, som skrevs och godkändes så nyligen som år 1999.

Genom att analysera konstitutionen kan vi undersöka vilken roll de olika statsorganen är tänkta att ha, och även få en uppfattning om vilka idéhistoriska influenser som har inverkat vid konstitutionsförfattandet. Samtidigt är det angeläget att utreda huruvida statsorganen i verkligheten håller sig till de genom konstitutionen givna ramarna. Dessa ämnen ligger i fokus för följande kapitel, där Venezuelas demokrati analyseras utifrån teorin om horisontellt ansvarsutkrävande.

4.1 1999 års konstitution

Nästan omedelbart efter att Chávez vunnit presidentvalet i december 1998 hölls en ny folkomröstning för att utse en Konstituerande församling (ANC) med uppgift att författa en ny konstitution, vilken senare implementerades genom ytterligare en folkomröstning året därpå.

Enligt reglerna fick inte de kandidater som var för ANC samtidigt inneha ett offentligt ämbete, vilket ledde till att många som valts in i Nationalförsamlingen¹¹ ett par månader tidigare såg sig tvungna att frånsäga sig sina uppdrag. Dock beredde detta inte några problem för Chávez-regeringen, eftersom folkomröstningen med anledning av tillsättningen av ANC innebar en ännu större framgång för Chávez regeringsparti MVR än de tidigare kongressvalen. Chávez och hans anhängare vann 126 av 131 platser, bland dem fanns hans fru, en bror, fem tidigare ministrar och flera före detta militärer som uppbackat Chávez i militärkuppen 2002 (McCaughan 2004 s. 53).

I konstitutionen lades stor emfas på formuleringar innehållande ord som demokrati, deltagande, decentralisering och ansvar inför folket. Ordvalen återspeglar tydliga influenser från främst demokratitraditionen och republikanismen.

¹⁰ Se avsnitt 1.2.2.

¹¹ Venezuelas parlament.

Möjligheter för mer direktdemokratiska forum skapades, och medborgardeltagande är en term som ständigt återkommer i konstitutionstexten. Tillkomsten av *Poder Ciudadano*¹², vilket utgörs av riksåklagaren, justitiekanslern och justitieombudsmannen, kan sägas vara ett direkt intryck från republikanismen, genom att regeringen hölls mer ansvarig inför folket än tidigare. Konstitutionen har naturligtvis även påverkats av traditionella liberala tankar, även om dess influenser inte är lika explicita i 1999 års förlaga.

4.1.1 Minskat partiinflytande

Författarna till 1999 års konstitution genomförde flera markerade avsteg från den tidigare konstitutionen. Bland annat vannade man sig om att minska partiernas roll i systemet, något som hade varit mycket framträdande i det föregående Punto Fijo-systemet. Dock var inte Chávez-regimens strävan efter en dämpning av partiinflytande i politiken och viljan att hitta nya metoder för att åstadkomma ett mer direkt deltagande i beslutsfattandet på något vis någon nyhet i den venezolanska politiken. Redan under 1970-talet krävde partier som t.ex. MAS en starkare demokrati i form av mer direkt deltagande från medborgarna, och ett par år senare började flera politiska nätverk att lobba för en begränsning av de politiska partiernas inflytande och en oberoende övervakning av val (Alvarez 2003 s. 149).

I motsats till den mer partiorienterade regimen av 1961 års konstitution, så framhävde 1999 års förlaga istället *civil society* och direkt medborgardeltagande. Chávez resonemang var att eftersom det i princip är omöjligt att skapa en absolut direkt demokrati skulle Venezuela istället bli ett slags ”protagonistisk” demokrati, i vilken folket hade huvudrollen och möjligheten att delta mer aktivt än i en vanlig representativ demokrati.

Den nya konstitutionen instiftade också flera nya organ som kan ses som en ambition att utöka dels det vertikala, men främst det horisontella ansvarsutkrävandet. Bland annat tillkom som nämnts ovan *Poder Ciudadano*, och därutöver även den nationella röstmyndigheten, CNE. Det ökade medborgarinflytandet som Poder Ciudadano innebär har (tillsammans med CNE) haft en kraftigt reducerande effekt på det tidigare så markanta partiinflytandet i den venezolanska politiken (ibid. s. 152).

4.1.2 Ökat presidentinflytande

Den nya konstitutionen stärkte presidentens makt genom att Nationalförsamlingen gavs möjligheten att interimistiskt¹³ låta presidenten själv besluta i skilda frågor och på så sätt undvika debatter i parlamentet. MVR har inte varit sena att ta tillvara på denna möjlighet, och Hugo Chávez har påbjudit olika dekret med lagstadgande verkan inom så skilda områden som finans- och bankpolitik, markägar-

¹² Direkt översatt Medborgarmakten.

¹³ Dekreten gäller upp till ett år.

politik och frågor som rör det sociala skydds nätet (Alvarez 2003 s. 159). Denna ”express-lagstiftning” har nackdelen att befolkningen ofta blir utan information om kommande lagar och förordningar. Detta har i sin tur medfört att olika nationella NGO:s har fått det svårare att påverka och kommentera regeringens arbete och utredningar (FH-rapport 2003 s. 14).

Visserligen har möjligheten att regera genom dekret även varit till godo för en stor del av befolkningen. Tidigt i sin mandatperiod ökade Chávez via denna genväg den allmänna minimilönen, de regeringsanställdas löner samt lärarlönerna med hela 20 % (Sylvia & Danopoulos 2003 s. 69).

Vidare ökade den nya konstitutionen presidentens makt genom att man införde ett enkammarssystem i kongressen, vilket kan ses som en försämring i termer av horisontellt ansvarsutkrävande genom att vetorätten avsevärt försvagas i lagstiftningsförfarandet. Tidigare fyllde senaten den viktiga funktionen som ytterligare en kontrollinstans vid lagstiftandet, men med det nya enkammar-systemet har detta balanserande statsorgan försvunnit, vilket underlättar för den regerande makten att snabbare få igenom sina lagförslag.

4.1.3 Ämbetstillsättningen i statsorganen

I enlighet med konstitutionen skulle en utvärderingskommitté bestående av representanter från skilda sociala grupper skapas med uppgift att övervaka urvalet och tillsättandet av de tre posterna i *Poder Ciudadano* (RÅ, JK och JO). Dock medför ett tillägg till bestämmelsen att Nationalförsamlingen får utnämna de tre ämbetena om den s.k. utvärderingskommittén inte har sammanträtt inom en viss tid, vilket var precis vad som skedde. I slutändan nominerade och valde Nationalförsamlingen således 21 ledamöter till kommittén. Som vi kommer att se nedan utnämndes även domarna i Högsta Domstolen på liknande sätt år 2000.

Den utökade formella möjligheten att skapa medborgarinflytande genom deltagande demokrati utnyttjades således inte utan ersattes istället av den representativa demokratin genom Nationalförsamlingen, som kom att utse de flesta ämbetena för de närmaste åren (Alvarez 2003 s. 153).

Att Nationalförsamlingen tillsätter ämbeten genom majoritetsval är inte särskilt uppseendeväckande för en representativ demokrati. Visserligen följdes inte riktlinjerna som satts upp i konstitutionen, men Chávez-regimens åtgärder legitimerades av att parlamentsledamöterna faktiskt utsetts av folket i allmänna val, och på så vis agerade som representanter för sina väljare. Strikt sett skedde inget lagbrott, även om det mer direktdemokratiska tillvägagångssättet som är lagstadgat i den folkvalda konstitutionen förbigicks av den MVR-dominerade Nationalförsamlingen.

Regeringen skyllde mycket av godtyckligheten på att många lagar inte hunnit stiftats då besluten krävdes, vilket hade till följd att man fick vidta dessa tillåtna nödgärder. Denna förklaring användes som ursäkt även då ANC skötte tillsättningsförfarandet av ämbeten inom statsorgan såsom domarkåren, *Poder Ciudadano* och valmyndigheten CNE (Alvarez 2003 s. 159).

Det som är intressant med denna förklaring är att det hela tiden har varit upp till Nationalförsamlingen att stifta de lagar som erfordrades för att följa den nya konstitutionen. Tillvägagångssättet för att tillsätta befattningarna i de olika statsorganen var inte direkt olagligt, men högst tveksamt i termer av horisontellt ansvarsutkrävande.

I enlighet med den republikanska traditionen ska man följa lagen i det allmännas intresse. Genom att underlåta att föra fram lagförslagen på den politiska agendan skapar man själv förutsättningarna som krävs för att kunna återropa det grundlagsstadgade undantaget vid ämbetstillsättningarna. Undantaget innebar som vi sett i det här fallet att man tillsatte ämbetena via Nationalförsamlingen, i vilken MVR har majoritet. Avsaknaden på organ som kan utkräva ansvar och påskynda lagstiftningsprocessen är således tydlig, och utmärker en svaghet i Venezuelas konstitution.

Som konstaterats ovan innebär detta ändå inte att tillsättningsförfarandet är odemokratiskt, men dock befinner det sig långt ifrån den deltagande demokrati som Hugo Chávez pratar om. Det är fenomen som detta som leder till att artiklar om Venezuelas regering ofta innehåller kommentarer av typen "*the rhetorical radicalism of the chavista revolution greatly exceeds its practical implementation*" (Lombardi 2003 s. 5).

Samma dag som konstitutionen ratificerades upplöstes Nationalförsamlingen och högsta domstolen. Däremot fortsatte den Konstituerande församlingen (ANC) att verka ytterligare sex veckor som ett enväldigt lagstiftningsorgan. Under sin korta verksamhet tillsatte ANC i princip samtliga statsorganämbeten, inklusive de viktiga ansvarsutkrävande posterna i *Poder Ciudadano*. Som Michael Coppedge (2002 s. 31) påpekar gjordes detta av en institution som till 93 % bestod av Chávez-anhängare. Efter att ANC upplöstes och fram till installationen av den nyvalda Nationalförsamlingen, utträttades alla lagstiftande funktioner av lagstiftningskommittén, *El Congresillo*, som utsetts av ANC.

ANC:s makt kan härledas ur den folkvalda Nationalförsamlingen och är på så sätt demokratiskt förankrad. Men det stora mått av inflytande som ANC och sedermera *El Congresillo* hade under den övergångsperiod som förflöt under konstitutionsbytet kännetecknar vad O'Donnell kallar en delegativ demokrati¹⁴, vilken anses mindre demokratisk än den representativa demokratin, som i sin tur befinner sig ännu längre från den typ av deltagande demokrati som Chávez sagt sig velat skapa genom den nya konstitutionen.

4.1.4 Konstitutionen i sammandrag

En sammanfattning av konstitutionstexten visar att villkoren förbättrades för mänskliga rättigheter, urbefolkningens förhållanden och miljön. Stor vikt lades även på att folket i framtiden ska kunna utöva sina medborgerliga rättigheter i olika direkt-demokratiska forum (López Maya 2003 s. 85). Utöver detta utökades

¹⁴ Se avsnitt 3.1.

organen för horisontellt ansvarsutkrävande från tre till fem, genom tillkomsten av *Poder Ciudadano* och CNE.

Konstitutionen innehåller även bestämmelser för att fostra personligt ansvar hos lagstiftarna i deras respektive distrikt. Enligt artikel 197 och 199 ska var och en av landets distriktsrepresentanter redovisa sin verksamhet i offentliga forum som hålls årligen i respektive valdistrikt. Inför folket är det tänkt att lagstiftarna ska förklara och försvara varför de röstat fram eller röstat ner olika lagförslag. Kravet på att lagstiftarna ska rapportera till väljarna i deras distrikt är ett tydligt uttryck för idén om ansvarsutkrävande (Carey 2003 s. 196), och är ett av många exempel på den liberala teorins inflytande på grundlagsbestämmelserna. Dock är det fortfarande ovisst hur väl dessa forum verkligen fungerar i praktiken.

Å andra sidan har konstitutionen lett till ökad maktkoncentration i presidentämbetet, som numera kan lagstifta i alla områden om bara Nationalförsamlingen utfärdar en speciell fullmakt, i enlighet med konstitutionens artikel 203 och 236. Jennifer McCoy och Laura Neuman (2001 s. 85) påminner om att det inte är någon nyhet i Venezuela att presidenten snabbt kan delegeras makt via fullmakter, men att den nya konstitutionen är unik i så måtto av den bredd av områden som kan manövreras av presidenten.

Vidare har statliga bidrag till politiska partier avskaffats, vilket försvagar möjligheten för politiska organisationer som representerar samhällssektorer utan några resurser att konkurrera med större och finansiellt starka intressegrupper (López Maya 2003 s. 85f.).

Flera betraktare har även påpekat att den nya konstitutionen även bidrog starkt till att utöka militärens roll i Venezuelas politik (se t.ex. Norden 2003 s. 99). Tendensen förstärktes naturligtvis ytterligare av att flera militärofficerare redan året innan hade tagit plats i regeringen och andra statsorgan. Som bekant är Hugo Chávez själv arméofficer och det har ofta höjts ett varningens finger över presidentens benägenhet att tillsätta gamla lumparkompisar på centrala poster i framför allt det verkställande organet. Den generella uppfattningen tycks också vara att de högsta befälhavarna visar större lojalitet till presidenten än gällande lagar och konstitutionen. I sin första regering var sex av ministrarna militär-officerare och mer än två tredjedelar av viceministrarna hämtades från militären. Presidenten har hävdad att detta gjordes för att uppnå effektivitet och ärlighet inom den verkställande makten (Coppedge 2002 s. 25), vilket knappast lugnar dem som oroar sig över militariseringen av den venezolanska politiken.

Även i de olika nationsbyggande sociala projekt som lanserats har militären fått en framträdande roll. Freedom House kritiserar regeringen och ANC som genom konstitutionen givit militären vida ansvarsområden i samhället utan att befolkningen på något sätt kan utkräva ansvar angående dess verksamhet eller budgetanvändande (FH-rapport 2003 s. 8). Den nya konstitutionen ändrade också befodringsförfarandet inom militären till att vara en intern angelägenhet, från att tidigare ha skötts av Nationalförsamlingen. Även under oppositionens kampanj för förtroendeomröstningen mot presidenten blev militärens inblandning i politiken påtaglig. De militärer som avvek från normen och skrev under namninsamlingen inför förtroendeomröstningen förra året blev utredda och ofta hotade (ibid. s. 8).

En av de viktigaste nyregleringarna som konstitutionen medförde var slutligen möjligheten för medborgarna att avsätta förtroendevalda ämbetsmän efter att halva mandattiden gått ut. Idén om att kunna avsätta officiella ämbetsmän genom förtroendeomröstning är även den nygamal i Venezuela, men genom den nya konstitutionen har den otvivelaktigt fått en kraftigt ökad status (Levine 2002 s. 266). Denna bestämmelse, som instiftats på initiativ från Chávez-regimen, kom att användas för första gången ett par år senare då oppositionen inlämnade en petition för förtroendeomröstningen mot Chávez, vilket också är temat för nästa avsnitt.

Slutligen har många frågor ställts angående de ändringar som gjordes i konstitutionstexten efter att den godkänts i folkomröstningen. *El Congreso* hävdade att det endast handlade om grammatiska ändringar, men riksåklagaren har i en rapport från december 2000 visat att hundratals väsentliga modifieringar och revideringar har gjorts från den av folket godkända konstitutionen (McCoy & Neuman 2001 s. 82). Att riksåklagaren övervakar och kontrollerar *El Congreso* visar klara tecken på att det horisontella ansvarsutkrävandet existerar i landet, men ännu har ingen ställts till svars, vilket indikerar att steget mellan kontroll och sanktionering tycks vara mycket långt.

4.2 *La revocación* – Förtroendeomröstningen

Den medborgerliga rätten till återkallelse av presidentmandatet är ett typexempel på folkets rätt att utöva vertikalt ansvarsutkrävande, och är förankrad i Venezuelas konstitution. I konstitutionens artikel 72 stipuleras att alla folkvalda offentliganställda kan avsättas om, vid tiden för halva mandattiden, 20 % av de röstande i den relevanta röstkretsen skriver under en petition som kräver ett omval. Om mer än 25 % av alla registrerade väljare deltar i valet och om lika många eller fler än det antal väljare som från början tillsatte befattningshavaren är för ett avsättande måste den berörda personen avsäga sig sitt ämbete.

Systemet med förtroendeomröstningar för att avsätta valda befattningshavare har, åtminstone i teorin, två syften: att tvinga de styrande att respektera folkets vilja, och att se till att det finns en utväg i fall det skulle uppstå en regerings- eller legitimitetskris (Alvarez 2003 s. 154). När regeringsoppositionen i Venezuela återopade bestämmelsen var det definitivt på anledning av det förstnämnda alternativet.

Punktligt i augusti 2003, då Chávez avverkat halva sin mandatperiod, lämnade oppositionens samordningsorgan Coordinadora Democrática (CD) in 3,2 miljoner underskrifter med krav på omval. Ett förtroendeval av den här sorten hade aldrig tidigare genomförts och Nationalförsamlingen hade återigen försummat att lagstadga om nödvändiga riktlinjer, i det här fallet gällande omröstningsförfarandet (McCoy 2005 s. 114). Följaktligen tillkom reglerna för processen på en mer eller mindre ad hoc-basis, dikterade av den nationella röstmyndigheten (CNE) som även drog upp ramarna för sin egen behörighet.

CNE, som var tänkt att vara ett opolitiskt och oberoende statsorgan bestående av fem ledamöter; två vardera från regeringen och oppositionen samt en

oberoende ordförande, ändrade på högsta domstolens (TSJ) initiativ sin sammansättning fem dagar efter att CD lämnat in underskrifterna¹⁵ (Kornblith 2005 s. 125 f.). TSJ, som efter nyutnämningarna år 2000 kanske inte var helt oberoende gentemot regeringen, nödsakades sköta utnämningen eftersom Nationalförsamlingen inte kunde uppnå den kvalificerade majoritet som erfordrades för att utse nya CNE-ledamöter (McCoy 2005 s. 114). Den nya styrelsen kom att bestå av tre ledamöter med regeringssympatier mot två oppositionella, vilket förmodligen var en återspeglning av regeringssympatisörernas majoritet i högsta domstolen. Följden av detta blev således att i princip vartenda beslut av betydelse kom att gynna regeringssidan med en röstmajoritet på 3 mot 2 (ibid. s. 114)¹⁶.

Detta markerar betydelsen av att statsorganen förhåller sig mer eller mindre autonoma för att inte brista i effektivitet. Som tidigare nämnts är det inte tillräckligt att ett statsorgan har behörighet att kontrollera och sanktionera olagliga handlingar om inte också avsikten att utkräva ansvar är för handen.

CNE:s självständighet i valförberedelserna hämmades av högsta domstolens konstitutionella utskotts övervakning, vilket ju i sin tur hade innebörden att ett överklagande av beslut från CNE var lönlöst eftersom röstmyndigheten backades upp av högsta domstolen (Kornblith 2005 s. 126). Högsta domstolens oförmåga att vara oberoende påverkade på så sätt valprocessen redan från början.

Kort efter dess sammansättning avskog den nyvalda styrelsen i CNE en omröstningsansökan med hänvisning till formaliteter. Någon månad senare antog CNE:s ledamöter enhälligt en samling normer som skulle fungera som riktmärken under omvalsprocessen. Dessa normer har senare kritiserats för att ha givit CNE ett obefogat stort utrymme för godtycke i sin myndighetsutövning (ibid. s. 127), vilket i princip endast förekommer i stater med svaga liberala och republikanska komponenter.

I december 2003 lämnades 3,448 miljoner underskrifter in¹⁷, vilka i sin tur skulle verifieras av CNE. Drygt en miljon underskrifter underkändes av olika anledningar, bland annat på grund av att regler angående underskrivningsblanketternas utformning tillkommit i efterhand(!) (ibid. s. 128). Vidare meddelade CNE att ytterligare omkring 750,000 underskrifter var tveksamma, och skulle bli föremål för granskning på nytt (Dagens Nyheter, 2004-03-01). Slutligen, fyra månader över den tid som utsatts för namnskriftsverifieringen, godkändes likväl tillräckligt med underskrifter för att folkomröstningen skulle kunna hållas.

Efter månader av oppositionens påtryckningar genomfördes långt om länge förtroendeomröstningen den 15 augusti 2004 där de valberättigade hade möjligheten att avsätta Chávez från presidentposten. Resultatet från omröstningen visade på ett starkt stöd för Chávez fortsatta styre: 59 % av de röstande ville att Chávez skulle fortsätta sitt presidentmandat. Rösttagandet var så högt som 70 %, vilket kan jämföras med medeltalet för de tre senaste presidentvalen på 60 %

¹⁵ Detta snäva tidsperspektiv berodde dock på att CNE:s förra styrelse hade upplösts på grund av att flera styrelsemedlemmar gått i pension.

¹⁶ Detta trots att CNE:s ordförande Francisco Carrasquero deklarerat att styrelsen var immuna mot påtryckningar från båda sidor (Dagens Nyheter, 2003-12-17).

¹⁷ Det krävdes som nämnts 20 % av samtliga röstberättigade vilket motsvarade 2,436,083 underskrifter.

(McCoy 2005 s. 116). Oppositionens anklagelser om valfusk tystnade relativt snabbt efter det att de internationella organisationer som övervakat valet rapporterat att folkomröstningen genomförts på ett sätt som motsvarade demokratiska värderingar¹⁸.

Ett år tidigare hade tongångarna varit annorlunda; i juli 2003 hävdade 69 % av de tillfrågade venezolanerna att de skulle rösta för ett avsättande av Chávez, året därpå hade andelen minskat till 44 %. Under samma period ökade stödet för presidenten från 31 % till 56 %. I takt med att stödet för Chávez tilltog i opinionsmätningar, desto mindre öppet motstånd gjorde regeringen mot ett genomförande av folkomröstningen. Regeringens strategi tycks nämligen ha varit att sinka genomförandet av valet. Anledningen till detta att om folkomröstningen skulle skett efter den 19 augusti 2004, och hade Chávez förlorat, skulle han ha ersatts av sin vicepresident, allt enligt artikel 72 i konstitutionen. Trumfkortet för att senarelägga förtroendevalet var dels de tre sympatiserande ledamöterna i CNE:s femmannastyrelse, dels den regeringstroga majoriteten i högsta domstolens konstitutionella utskott.

Problemet för Chávez var att hans största grupp anhängare, låginkomsttagarna, ofta saknade personnummer eller liknande uppgifter som krävdes för att få rösta i omvalet. Så sent som i april 2004 inledde regeringen därför en omfattande registreringskampanj, vilken innebar att medborgare tilläts registrera sig ända fram tills 10 juli. Detta strider mot gällande vallag vilken stipulerar att röstregistrering tillåts fram till och med 90 dagar innan dagen för folkomröstningen (Kornblith 2005 s. 133). CNE:s beslut att hålla registreringen av röstberättigade öppen under denna period var således olagligt. Dilemmat var att det enda statsorganet som egentligen hade behörighet att ställa CNE-styrelsen till svars var högsta domstolen, som av ovan redovisade skäl underlät att utnyttja sin maktposition¹⁹.

Beräkningar som gjorts tyder på att antalet röstberättigade medborgare ökade från 12 till 14 miljoner, av vilka majoriteten antas ha varit Chávez-anhängare (McCoy 2005 s. 115). Man kan ju endast spekulera i hur många procent ytterligare regeringen lyckades tillskansa sig genom den olagliga röstregistreringen, men säkert är att marginalen ökade markant tack vare de nyregistrerade röstarna, även om Chávez förmodligen hade vunnit förtroendevalet ändå.

En av de mest fundamentala rättigheterna i en demokrati är att samtliga röstberättigade medborgare ska få göra sin röst hörd. Ur den aspekten gjorde CNE rätt i att låta de tillkommande röstarna att registrera sig. Dock innebar detta godkännande ett brott mot konstitutionen, vilket egentligen inte borde kunna ursäktas med demokratiska värderingar.

I stället kan man se CNE:s agerande som talande bevis för att regeringen kontrollerade de statsorgan vars beslut formade folkomröstningens utförande och organisation (Kornblith 2005 s. 132 f.).

¹⁸ T. ex. övervakades folkomröstningen av OAS och Carter Center.

¹⁹ Se sid. 23.

Kritiska röster har påpekat att själva formuleringen på valsedeln var till fördel för Chávez²⁰, och att rutan för att kryssa ”no” till avsättning placerades före ”sí”-alternativet (ibid. s. 129). Dyliga påståenden är mer eller mindre spekulationer, och det kommer aldrig att finnas något utronande svar på sådana ovissheter. Jennifer McCoy (2005 s. 114) betonar i en artikel att ja-nej-valfrågor är splittrande till karaktären, och med tanke på den väldiga polariseringen i Venezuela tror jag inte att valprocedurer av den här typen tjänar till att ena landet, snarare tvärtom.

Vidare har många påtalat bedrägeri med de elektroniska valmaskinerna, men ingenting har bevisats och det mesta talar istället för att allt har gått rätt till. Oberoende NGO:s som framför allt Carter Center, genomförde åtskilliga kontroller före, under och efter folkomröstningen utan att finna något som skulle kunna bekräfta oppositionens anklagelser (jmf. ibid. s. 116). Utan tvivel försenades dock valförfarandet av det stora valdeltagandet och olika tekniska problem med de tekniskt avancerade valdatorerna (Lindroth 2004 s. 1), vilket i sig kan ha varit till fördel för Chávez med tanke på hans ständigt ökande folkstöd under den aktuella omröstningsperioden.

Man kan möjligtvis påstå att regeringen använt sig av statens demokratiska institutioner på ett tvivelaktigt sätt, vilket har lett till att många i oppositionen har känt sig maktlösa. Medborgare och organisationer som ville opponera sig mot det ”oberoende” CNE fann sig ståendes i en återvändsgränd, eftersom CNE hade uppbackning av den övervakande TSJ. Den utbredda misstanken om institutionellt bedrägeri kan därför vara befogad till viss del.

I termer av vertikalt ansvarsutkrävande så står det ganska klart att Hugo Chávez har all rätt att sitta kvar på presidentposten oavsett hur mycket regeringen sinkade valförfarandet. Huvudaspekten av den demokratiska traditionen är att den generella önskan från folkets majoritet ska gälla, och det är ostridigt att mer än hälften av Venezuelas befolkning verkligen ville behålla Chávez på presidentposten. Det svaga horisontella ansvarsutkrävande som trots allt förekom i form av viss inomstatlig kontroll, saknade den riktiga avsikten att granska och straffa de som kan ha gjort sig skyldiga till brott mot såväl lagen som konstitutionen.

För övrigt anses oppositionen allmänt ha fört en svag valkampanj och man misslyckades med att presentera ett tillräckligt tydligt alternativ till den nuvarande regeringen (Lindroth 2004 s. 2). CD var splittrat och hade egentligen bara en gemensam nämnare - motståndet till Chávez. Fokuseringen på ett avlägsnande av Chávez innebar att man förbisåg andra viktiga aspekter i valrörelsen. Till exempel lyckades man inte organisera sig på gräsrotsnivå för att vinna röstarnas förtroende. Inte heller lyfte man fram viktiga frågor för oppositionens anhängare som t.ex. önskan att förändra revisionella institutioner som domstolarna, CNE, JK, Riksåklagaren och Ombudsmannen (McCoy 2005 s. 114). Dessa institutioner styrdes ju av ämbetsmän som uppfattades som anhängare till regeringen, och löftet om en förändring av dessa institutioner var därför väsentligt för att medborgarna skulle ge sitt stöd åt oppositionen.

²⁰ Frågan lydde: ”Do you agree with rendering ineffective the people’s mandate given through legitimate democratic elections to the citizen Hugo Rafael Chávez Frias as president of the Bolivarian Republic of Venezuela for the current presidential period?”(övers. av Kornblith 2005 s. 129).

CD saknade även en fysisk ersättare för Chávez. För att undvika interna konflikter under valkampanjen enades oppositionen om att skjuta upp utnämmandet av sin presidentkandidat tills *efter* det att förtroendeomröstningen hade genomförts (ibid. s. 115). Även detta bidrog naturligtvis starkt till att många medborgare ställde sig tveksamma inför att lägga sin röst på oppositionen.

4.3 *Rule of Law* - Rättssäkerheten

En av de mest fundamentala beståndsdelarna i en demokrati är rättsäkerheten. Det tycks däremot inte finnas någon allmänt vedertagen definition av ordet rättsäkerhet, men i ordets betydelse ligger principen om att alla medborgare i en stat måste följa den skrivna lagen, precis som den regerande makten inte får utöva sin makt utan stöd i lag och konstitution.

I Freedom Houses rapport från 2003 ges Venezuelas rättsäkerhet 3.21 poäng på en skala där 1 är högsta värdet av frihet och 7 är sämst. FH konstaterar att de civila domstolarna visserligen är legalt oberoende, men extremt ineffektiva och ofta korrupta (FH-rapport 2003 s. 7). Som konstaterats i avsnitten ovan tycks inte domstolarnas lagstadgade oberoende vara omsatt i praktiken. Den verkställande makten utövar ofta påtryckningar på domarna, vilket naturligtvis är förödande för demokratin. Konstitutionen tillåter vidare presidenten att genom dekret utse dels domarna till landets högsta domstol, dels riksåklagaren och justitiekanslern.

Denna öppning för ökat presidentstyre har till följd att domstolsväsendet även långt efter Punto Fijo-systemet har fortsatt att vara politiserat till stor del, samtidigt som korruptionen alltjämt är utbredd (ibid.).

Venezuelas högsta domstols självständighet förstärktes i och med den nya konstitutionen genom att domarna numera får en ämbetsperiod på 12 år utan möjlighet till omval, en mandattid som överstiger såväl presidentpostens som Nationalförsamlingens ledamöter. Detta kan dock innebära att den rådande regeringsmajoriteten kan utöva sin makt även efter ett eventuellt maktskifte. Vidare upprättades det i konstitutionen riktlinjer för ett visserligen komplicerat men demokratiskt och oberoende förfaringsätt vid domarnas ordinarie utnämningsprocedurer. Enligt konstitutionen skulle en oberoende nomineringskommitté tillsättas för att utse kandidater till domstolarna, vilka skulle granskas och godkännas av *Poder Ciudadano*. Därefter skulle namnförslagen remitteras till Nationalförsamlingen som skulle ha sista ordet.

Detta förfarande frångicks dock fullständigt av den Konstituerande församlingen, ANC, då man via en lagstiftande kommitté, kallad *El Congresillo*, utnämnde nya domare till Högsta domstolen år 2000. *El Congresillo*, som bestod av medlemmar och anhängare till Chávez parti MVR, utsåg domare som till stor del var kända regeringssympatisörer och ofta saknade de formella meriter och erfarenheter som explicit erfordrades enligt konstitutionen (Alvarez 2003 s. 152). Som vi har sett i avsnitt 4.2 såg förfarandet likartat ut vid utnämmandet av valmyndigheten CNE:s ledamöter.

I maj 2004 genomdrev regeringen en ny lag som ökade antalet domare i TSJ från 20 till 32 stycken, samtidigt som regeringens inflytande över domstolsväsendet blev större. Lagen tillåter precis som innan regeringen att utnyttja sin majoritet i Nationalförsamlingen för att bestämma tillsättningarna i högsta domstolen. Dessutom innebär den nya lagen att regeringen kan avsätta sittande domare genom att ogiltigförklara deras utnämningar (Human Rights Watch-rapport 2005 s. 1).

Medborgarna har rätt till en rättvis domstolsprövning, men rättssystemet uppvisar en stor brist på offentliga försvarare och de åtalades möjlighet att närvara vid rättegången är ofta en fråga om pengar (ibid. s. 8). President Chávez har lagt sig vinn om att bekämpa den förhärskande korruptionen i domstolarna, och har vidtagit olika åtgärder för att komma till rätta med problemet.

Korruptionsbekämpningen kan även tjäna som en förklaring till regeringens inblandning vid tillsättningen av domarna i TSJ. En direkt intervention i domstolarna torde ju faktiskt vara det enda sättet att komma till rätta med korruptionen. Problemet med detta är bara att det inte går att försäkra sig om att det är på grund av korruptionsbekämpningen som domstolsväsendet inkräktas i så stor utsträckning av regeringen. En motivering om att det handlar om att komma till rätta med korruptionsproblem kan lika väl vara ett svepskäl för att skapa större inflytande i ett övervakande statsorgan. Det enda som kan röja tvivlen i frågan är konkreta förändringar, förändringar som trots otaliga löften fortfarande låter vänta på sig.

4.4 Korruption i Venezuelas statsorgan

I teoripresentationen förklarades att statsorgan med behörighet att utöva horisontellt ansvarsutkrävande kan kränkas på två sätt. Kränkningar kan ske genom att ett annat statsorgan inkräktar på det aktuella statsorganets behörighetsområde och funktioner. Dessutom kan även statsorganen kränkas genom korruption. De föregående avsnitten har främst behandlat företeelser där statsorganens behörighet inkräktats av ett annat statsorgan. I detta fjärde och avslutande analysavsnitt ska jag därför ge korruptionen i de venezolanska statsorganen lite extra uppmärksamhet.

I en korruptionsranking genomförd av det oberoende Transparency International (TI), har Venezuela i de senaste mätningarna fått 2.2 på ett index där 10 är *highly clean* och 0 är *highly corrupt* (TI Confidence Index 2004). Venezuela flankeras av nationer som Etiopien, Kongo och Uzbekistan, vilket möjligen kan ge lite perspektiv åt siffrorna.

Chávez regering tillförde i april 2003 en ny lagstiftning med syfte att komma åt korruptionen i landet, men kritiserades av FH för att ha gjort alldeles för lite för att ”lösgöra staten från de överdrivet byråkratiska bestämmelserna som tillät korruptionen att frodas från första början”²¹ (FH-rapport 2003 s. 2). Ett exempel

²¹ Min översättning.

på de goda ambitioner som ligger bakom lagstiftandet är regeln om att i princip alla offentliganställda måste redovisa sina personliga tillgångar inför och efter avslutad anställning (ibid, s. 12).

Flera rapporter visar även på en utbredd korruption bland de arméofficerare som koordinerar de olika sociala projekt²² där militären bygger vägar och broar, distribuerar mat och vaccinerar barn (Coppedge 2002 s. 25). Dessa projekt har i synnerhet ökat sedan Venezuelas oljeinkomster åter ökat under de senaste två åren, och syftar till att omfördela tillgångarna hos folket. Dock tycks kontrollen över de olika projekten vara i det närmaste obefintlig, vilket kan leda till att korruptionen fortsätter att öka i landet. Chávez sociala program Plan Bolívar 2000 har kallats ”*the essence of populism*” av journalisten Gabriel Loperena (2003, s. 13f.), som grundar sitt uttalande på att en miljard USD har försvunnit ur budgeten, pengar som regeringen hävdar att man har avsatt till löner och bonusutbetalningar.

Oppositionen har påpekat att Chávez regering har misslyckats med att åtala korrupta ämbetsmän, både inom MVR och tillhörande tidigare regeringar (Ellner & Hellinger 2003 s. 221 och Ramos Jiménez 2002 s. 38). Det är dock allt för tidigt att utvärdera de nya lagarnas genomslag i landet, eftersom korruptionen till sin karaktär är efterhängsen och svår att råda bot på. Dessutom är inte den nya *Ley contra la corrupción*²³ helt idealiskt utformad, då dess effektivitet är beroende av MVR:s kontroll i landets alla korruptionsinstanser (FH-rapport 2003 s. 10). Detta får till följd att man får förlita sig på att MVR-medlemmarna själva förhåller sig immuna mot korruption, eftersom det i verkligheten saknas instanser som kan utkräva ansvar från MVR. Denna avsaknad från horisontellt ansvarsutkrävande är naturligtvis oroande oavsett vilket parti som har makten. FH påpekar dessutom att staten är dålig på att upprätta tydliga riktlinjer för att skilja de offentliganställdas ämbetsroller och personernas privata intressen åt, ett problem som var aktuellt redan innan Chávez kom till makten (ibid.).

MVR kontrollerar genom olika tillsättningar *Poder Ciudadano*²⁴ som skapades för att ta itu med korruptionen. Till exempel innehas ämbeten som ombudsmannen; som ska övervaka att regeringen håller sig till konstitutionens och lagarnas föreskrifter, och riksrevisionen; med kontrollansvar för användandet av statens finanser, av anhängare till Chávez-regeringen. I termer av maktbalans är detta förödande. Själva idén med ombudsmän och riksrevision är som bekant att kunna utöva ansvarsutkrävande från dem som fattar beslut, och om dessa ämbeten innehas av sympatisörer till den verkställande makten sätts hela systemet ur funktion. FH har observerat att som ett resultat av detta misstror en stor del av befolkningen *Poder Ciudadano*, vilket uppfattas som både ineffektivt och osjälvständigt (ibid. s. 11). Även den venezolanska centralbanken är föremål för viss kontroll från regeringen, då den måste ”koordinera” monetär-politiken med den verkställande makten (ibid. s. 13).

4.5 Den venezolanska samhällsekonomin

²² Projekten kallas gemensamt Bolivar 2000.

²³ Direkt översatt Lagen mot korruption.

²⁴ Se avsnitt 4.1.

Chávez-regeringens första fem år har präglats av konfrontation på den politiska arenan, vilket har återspeglat sig i en ökad polarisering i det venezolanska samhället. I detta femte och sista analysavsnitt har jag för avsikt att kort beröra de faktorer som bidrar till att polariseringen i Venezuela ökat.

Jennifer McCoy (2005 s. 112) påpekar att valen 1993, 1998 och 2000 fragmenterade de traditionella partierna och i det vakuum som uppstod intogs många offentliga institutioner, förutom av Chávez regering, av mediemoguler, NGO:s, fackförbund och privata företag. Istället för att försöka samarbeta med dessa grupper valde Chávez-ministären att skapa egna organisationer för att ersätta ”oppositionens” grupper. Genom att agera på detta vis utestängde Hugo Chávez starka grupper såsom kyrkan, näringslivet och vissa förgreningar i militären, vilket har medfört att regeringen förlorat grupperingar i samhället som kan behövas för att genomföra sin bolivarianska revolution.

Den politiska agitationen får extremt mycket utrymme i venezolansk media, och framför allt televisionen är ett medium för politisk propaganda och pajkastning. Regeringen använder de statliga kanalerna till att förmedla sina budskap, och varje söndag framträder Hugo Chávez i sitt eget radio- och TV-program *Aló Presidente*, i vilket han tar upp aktuella ämnen. Inom kort ska en mellanstatlig tv-kanal, kallad TELESUR, lanseras av regeringarna i Venezuela, Kuba, Argentina och Uruguay (venezuelanalysis.com), vilket lär politisera det venezolanska medieutbudet ytterligare. Samtidigt kontrollerar oppositionen den största delen av de privata mediekanalerna, vars nyheter ofta vinklar nyheter om regeringen till det negativa. En nyss stiftad medielag har kritiserats för att begränsa yttrandefriheten, men hittills har inga tecken visats på att regeringen försöker inskränka yttrandefriheten eller ens kontrollera medieutbudet. Den rika floran av privata tv-kanaler talar också för att en fri mediemarknad med gemensamma spelregler existerar.

Viss kritik har även riktats mot den minskade respekten för äganderättigheter. Chávez har drivit igenom lagar om tvångsförsäljning av outnyttjad mark (Backström 2002, s. 1), vilket är tänkt att fungera som ett startskott för jordägarna att börja odla sin mark, samt att omfördela ägarförhållandena. Den mark som exproprieras ska fördelas mellan bönder, urinvånare, kooperativ, producenter i liten skala och militärreserven (Liberación 2005-04-08). Så lite som 1 % av jordägarna kontrollerar 60 % av den brukbara jorden, av vilken endast en bråkdel utnyttjas till jordbruk. I själva verket importerar Venezuela hela 70 % av sin livsmedelsnäring (Lemoine 2002 s. 20), trots att man har kapacitet att i princip vara självförsörjande. Därför kan man konstatera att en markreform i sig inte är oskälig, utan det är mer en fråga om ideologisk åskådning.

Ytterligare en betydelsefull komponent att ta hänsyn till är landets största naturtillgång: olja. Mycket av de åtgärder som Hugo Chávez vill genomföra kräver stora ekonomiska resurser. Oljebolaget PDVSA, som länge varit mer eller mindre privatägt och agerat oövertvakat från staten, har förlorat sin självständighet i takt med att Chávez mandatperiod har fortgått.

Regeringen har nu lyckats återfå kontrollen över landets viktigaste naturresurs och inkomstkälla, men har misslyckats med att övertyga PDVSA:s anställda om fördelarna med ett statligt oljebolag (Mommer 2003 s. 144f.). Chávez-regimens

sårbarhet och beroende av oljan blottades tydligt under generalstrejken omkring årsskiftet 2002/2003, då oljebolaget vägrade att leverera olja. Det är således av stor vikt för presidenten och hans medarbetare att de lyckas komma överens med de mäktiga oljebolagsledarna för att undvika eventuella framtida konflikter. Viktiga förbättringar som fri skolgång, utbispisning av mat i de fattiga områdena och ett utvidgande av det sociala skydds nätet har alla finansierats av oljeinkomster, vilket medför att Chávez popularitet till viss del är beroende av oljepriset i världen. Skulle oljepriset sjunka blir det svårare att finansiera de olika sociala projekt som regeringen har beslutat om. Landets historia påminner om att inomstatliga politiska kriser är starkt förbundna med oljans ställning på världsmarknaden, och skulle oljans värde minska finns det risk att många av Chávez anhängare vänder honom ryggen ifall bidragen uteblir.

5 Slutsatser

I uppsatsens inledning formulerade jag en frågeställning för att undersöka styrkor och brister i den venezolanska demokratin. I det följande är det min uppgift att sammanfatta de resultat som analysen genererat, och försöka dra slutsatser utifrån dessa.

Folkomröstningar har använts flitigt för att föra fram det bolivarianska projektet, och uppslutningen vid valen har varit stor. Det vertikala ansvarsutkrävandet får som synes ett stort utrymme i Venezuelas demokrati. Charles D. Kenney (2003 s. 72) menar att det är just den höga nivån av demokratisk legitimitet som är väsentlig för att förstå Hugo Chávez framgångar. Chávez regering grundar sin demokratiska legitimitet på det folkliga stödet, men nonchalerar samtidigt den liberala komponenten i ett demokratistyre, dvs att vara ansvarig inför andra demokratiska aktörer som t.ex. ett lagstiftande organ eller ett oberoende rättsväsen (Coppedge 2002 s. 24)²⁵. Istället är legitimiteten intimt förbunden med själva presidentens popularitet.

1999 års konstitution anses av många betraktare som en av de mest demokratiska i världen. Den erbjuder ett ökat medborgarinflytande vid olika politiska beslut samt vid tillsättningen av offentliga tjänster. I samband med konstitutionens införande skapades två statliga organ med uppgift att kontrollera och övervaka andra statsorgan, *Poder Ciudadano* och CNE. På pappret förbättrades således förutsättningarna för såväl vertikalt som horisontellt ansvarsutkrävande avsevärt men i praktiken förhåller det sig dock annorlunda.

Presidentens makt har utökats påtagligt sedan 1999. T.ex. har fullmaktsgivandet för att presidenten ska kunna regera via dekret förenklats. Som en konsekvens av detta har informationen kring lagstiftningsprocessen minskat avsevärt; lagar och förordningar har ofta tillkommit utan parlamentarisk debatt och utan att nationella organisationer fått möjlighet att påverka regeringens utredningar.

Den nya konstitutionen öppnar för ett aktivt medborgardeltagande vid nomineringen av posterna i *Poder Ciudadano*, valmyndigheten CNE och domstolarna. Denna möjlighet har Chávez-regimen konsekvent av sagt sig genom att åberopa diverse nödlösningar för att kunna genomföra sina förändringar så snabbt som möjligt. Förfarandet har inte varit direkt olagligt men regeringen har definitivt svikit konstitutionens syfte. Tillsättningarna i de olika ansvarsutkrävande organen har resulterat i att regeringen med Chávez i spetsen i princip har kunnat utföra sitt arbete utan någon som helst övervakning från statsorgan med möjlighet att sanktionera dem som bryter mot konstitutionens lagar. Därmed har organ som *Poder Ciudadano* och högsta domstolen spelat ur sin roll, eftersom

²⁵ Jämför Zakaria 1997 s. 22 f..

de inte varit oberoende inför dem som de ska övervaka och möjligen bestraffa. Även *El Congreso* (som tilldelegerats sin makt från den konstituerande församlingen ANC, som i sin tur fått sitt mandat genom folkomröstning), kunde agera utan att något kontrollerande organ hade möjlighet att utkräva ansvar.

Konstitutionen stadgar om möjligheten att avsätta presidenten efter att hälften av hans mandattid har passerat. Denna regel, som är en tydlig idé från den liberala traditionen, utnyttjades av oppositionen år 2004. Hugo Chávez fick behålla sitt presidentmandat, och folkomröstningen har beskrivits som fri och rättvis av oberoende internationella valobservatörer.

Dock finns det skäl att misstänka att valmyndigheten CNE inte var oberoende inför regeringen. Även här hade ledamotstillsättningen skett genom en lagstadgad nödlösning, vilken innebar att den misstänkt Chávez-trogna högsta domstolen fick utse ledamöterna. För att horisontellt ansvarsutkrävande skall vara effektivt måste det övervakande organet ha frihet att agera självständigt, vilket TSJ förmodligen inte kunde göra. CNE tycks ha varit bakbundna av högsta domstolen, vilka i sin tur misstänks för att ha varit regeringstroga. Som resultat av detta uppfattades valprocessen av många som godtycklig och i princip bestämd på förhand. Det diskuteras fortfarande om huruvida CNE och TSJ varit oavhängiga gentemot regeringen, och några konkreta bevis för deras partiskhet är svårt att framlägga. Säkert är dock att CNE bröt mot lagen genom att låta medborgarna registrera sig långt efter att registreringstiden gått ut. I avsaknad av nödvändiga ansvarsutkrävande organ har ingen ställts till svars och än mindre straffats för detta.

Freedom House har konstaterat att de civila domstolarna är legalt oberoende men att de påverkas av en utbredd korruption. Som analysen har visat påverkas domstolarna även av regeringen genom att många av domarna uppfattas som lierade med MVR.

Regeringen har infört en ny lagstiftning med inriktning på att bekämpa korruptionen. Dock har ännu ingen ställts inför rätta för korruption inom statsorganen, varken ämbetsmän i den förra eller den nya regeringen. Istället tycks korruptionen hålla Venezuela i ett fast grepp, och rapporter om oegentligheter i de sociala projekten göder ytterligare pessimism. Den nya lagstiftningen är utformad på så vis att *Poder Ciudadano* har huvudansvaret för bekämpning av korruptionen. Eftersom detta organs ämbetsmän i huvudsak utgörs av regeringstroga offentliganställda är förhoppningarna ganska små om att en förändring kan komma till stånd inom snar framtid.

Sammanfattningsvis kan dagens Venezuela beskrivas som ett exempel på en stat med stort utrymme för vertikalt ansvarsutkrävande, samtidigt som man uppvisar stora brister avseende det horisontella ansvarsutkrävandet. De rätta förutsättningarna för horisontellt ansvarsutkrävande existerar, men en enda politisk rörelse, MVR, som under en avgörande period kontrollerade och tillsatte samtliga medlemmar i den verkställande makten, domstolarna och lagstiftningsmakten, satte de övervakande organen ur spel. De nödvändiga institutionerna har således inrättats genom den nya konstitutionen, men är för närvarande inte tillräckligt självständiga i sin verksamhet för att vara effektiva i sitt ansvarsutkrävande. Detta beror på att de delar samma politiska agenda, vilket i

sin tur medför att de är inkapabla att övervaka varandra (Coppedge 2002 s. 34) och det horisontella ansvarsutkrävandet blir som en effekt utan verkan.

Venezuelas demokratiproblem började inte med Chávez. Han valdes snarare tack vare att folket satte sin tilltro till att han skulle lösa problemen. Dock hävdar vissa analytiker att nästan alla bekymmer har blivit värre under Chávez styre. Peter Hakim (2003, s. 115) menar att de demokratiska institutionerna har urholkats, det mesta horisontella utkrävandet gentemot den verkställande makten har eliminerats, militären har fått en överdriven politisk roll, och samhället har polariserats ytterligare. Mycket talar för att Hakim har rätt i sin svartmålad bild av landet, även om mycket även har förändrats till det bättre i samhället. T.ex. har alla skolavgifter slopats, läskunnigheten har ökat och allt färre fattiga går hungriga för att de inte har råd eller tillgång till mat.

Den stora arbetarklassen i landet anser redan Chavista-rörelsen som sin egen, och identifierar sig med dess uttryckta mål och visioner (Ellner 2003a, s. 160). Den verkställande, lagstiftande, och dömande makten, de flesta delstatsregeringar, centralbanken och oljeindustrin är alla mer eller mindre under Chávez kontroll, vilket innebär att det är upp till regeringen att återskapa förtroendet för de nationella institutionerna, så att även oppositionen kan acceptera presidenten som den legitima ledaren för landet. För att uppnå detta måste Chávez börja regera på ett sätt som tilltalar medborgare i samtliga samhällsskikt. Regeringen måste vidare motstå frestelsen att använda sin majoritet i Nationalförsamlingen och i de flesta statliga organ för att oövervakat föra sin agenda framåt. Så länge som Chávez har folkets stöd behöver han inte använda sig av sitt stora inflytande i de olika kontrollorganen, men om populariteten skulle dala är frestelsen stor att använda sig av makten.

Chávez har som framgång kritiserats för att ha utnyttjat sitt presidentmandat på ett odemokratiskt sätt. Även om detta är sant vad gäller statliga organ som CNE:s, *El Congresillo* och högsta domstolens agerande under den nya konstitutionens första år, är det allt för tidigt att döma ut den bolivarianska revolutionen. Venezuela har haft stora inkomster från sin oljeutvinning genom åren, men endast en liten del av befolkningen har fått ta del av detta. Chavista-rörelsens huvudsakliga mål är att fördela dessa inkomster jämnare bland folket, vilket kan vara en av anledningarna till det kraftiga motståndet från etablerade grupper. Möjligen är det så att Hugo Chávez agerar utifrån ett humanitärt syfte, och i en vidare diskussion skulle den övergripande frågan vara huruvida målet helgar medlen.

5.1 Framtidens Venezuela

I en framstående artikel från 1999 framhöll Daniel Levine och Brian Crisp fyra huvudsakliga utmaningar för Venezuelas framtid: att behålla nationens organisatoriska styrka samtidigt som man öppnar upp det politiska utrymmet; reformera institutioner för att bättre återspegla ett mer pluralistiskt samhälle; dämpa nedgången i livskvalitet och vända den negativa trenden av ökande

ekonomiska klyftor; samt att mer effektivt parera upp- och nedgångarna i den internationella ekonomin (1999, s. 416).

Idag, sex år efter att artikeln skrevs, är den minst lika aktuell för framtiden som tidigare. De politiska institutionerna är alltså präglade av ett nästan enväldigt MVR, vilka i princip bara företräder en viss del av befolkningen; arbetslösheten i landet är högre än någonsin, och visserligen har hundratals välbeställda familjer lämnat Venezuela för Miami men de ekonomiska klyftorna kvarstår, även om Chávez har förbättrat de fattigas levnadsstandard avsevärt; samtidigt är Venezuela minst lika beroende av priset på ett oljefat som tidigare.

I folkomröstningar som hölls i oktober 2004 fortsatte oppositionen sin kräftgång. Av 23 nyvalda statsguvernörer minskade oppositionens antal från åtta till endast två guvernörer. Regeringsanknutna partier ökade mer än 100 % i kommunvalen, från 115 till 270 platser (McCoy 2005 s. 118). Den täta rapporteringen från utvecklingen i Venezuela kommer otvivelaktigt att fortsätta, och det ska bli mycket intressant att följa den.

6 Referenser

Böcker och artiklar

- Alvarez, Angel E., 2003. "State Reform Before and After Chávez's Election", s. 147-160 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder - London: Lynne Rienner Publishers.
- Bond, Robert, (red.), 1977. *Contemporary Venezuela and Its Role in International Affairs*. New York: New York University Press.
- Backström, Karin, 2002. "Maktkampen hårdnar i Venezuela". *Utrikesanalys nr 50 2002*, Utrikespolitiska institutet. <http://www.ui.se/text2002/art5002.htm>.
- Buxton, Julia, 1999. "Venezuela: Degenerative Democracy", *Democratization*, vol. 6, no 1, s. 246-270.
- Carey, John M., 2003. "Discipline, Accountability, and Legislative Voting in Latin America", *Comparative Politics*, vol. 35, no 2, s. 191-211.
- Coppedge, Michael, 2002. "Venezuela: Popular Sovereignty versus Liberal Democracy", (*Working Paper #294 – April 2002*). <http://www.nd.edu/~kellogg/WPS/294.pdf>. 23 april 2004.
- Dahl, Robert A., 1999. *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront och Demokratiakademin.
- Diamond, Larry, Plattner, Marc F. & Schedler, Andreas, 1999. "Introduction", s. 1-10 i Schedler, Andreas, Diamond, Larry & Plattner, Marc F. (red.), *The Self-Restraining State: Power and Accountability in New Democracies*. Boulder - London: Lynne Rienner Publishers.
- Derham, Michael, 2002. "Undemocratic Democracy: Venezuela and the Distorting of History", *Bulletin of Latin American Research*, vol. 21, no. 2, s. 270-289.
- Ellner, Steve, 2003a. "The Contrasting Variants of the Populism of Hugo Chávez and Alberto Fujimori", *Journal of Latin American Studies*, vol. 35, s. 139-162.
- Ellner, Steve, 2003b. "Introduction: The Search for Explanations", s. 7-26 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder / London: Lynne Rienner Publishers.
- Ellner, Steve & Hellinger, Daniel 2003. "Conclusion: The Democratic and Authoritarian Directions of the Chavista Movement", s. 215-226 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder / London: Lynne Rienner Publishers.
- Ewell, Judith, 1984. *Venezuela: A Century of Change*. Stanford: Stanford University Press.

- Hakim, Peter, 2003. "Dispirited Politics", *Journal of Democracy*, vol. 14, issue 2, s. 108-122.
- Kenney, Charles D., 2003. "Horizontal Accountability: Concepts and Conflicts" s. 55-76 i Mainwaring, Scott & Welna, Christopher (red.), *Democratic Accountability in Latin America*. New York: Oxford University Press.
- Kornblith, Miriam, 2005. "Elections versus Democracy", *Journal of Democracy*, vol. 16, issue 1, s. 124-137.
- Lemoine, Maurice, 2002. "Avancées bolivariennes", *Le Monde diplomatique*, Mai 2002, s. 20.
- Levine, Daniel H. & Crisp, Brian F., 1999. "Venezuela: The Character, Crisis, and Possible Future of Democracy", s. 366-427 i Diamond, Larry, Hartlyn, Jonathan, Linz, Juan J. & Lipset, Seymour Martin (red.), *Democracy in Developing Countries: Latin America*. Boulder / London: Lynne Rienner Publishers.
- Levine, Daniel H., 2002. "The Decline and Fall of Democracy in Venezuela: Ten Theses", *Bulletin of Latin American Research*, vol. 21, no. 2, s. 248-269.
- Lindroth, Johan, 2004. "Fortsatt splittring i Venezuela", *Utrikesanalys nr 34 2004*. Utrikespolitiska institutet. <http://www.ui.se/text2004/art3404.htm>. den 15 mars 2005.
- Lombardi, John V., 2003. "Prologue: Venezuelas Permanent Dilemma" s. 73-91 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder - London: Lynne Rienner Publishers.
- Loperena, Gabriel, 2003. "Chávez's Charade – Democracy in Venezuela", *Harvard International Review*, vol. 25, issue 2, s. 13-14.
- López Maya, Margarita. 2003. "Hugo Chávez Frías: His Movement and His Presidency", s. 73-91 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder - London: Lynne Rienner Publishers.
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Mainwaring, Scott, 2003. "Introduction: Democratic Accountability in Latin America", s. 3-33 i Mainwaring, Scott & Welna, Christopher (red.), *Democratic Accountability in Latin America*. New York: Oxford University Press.
- McCaughan, Michael, 2004. *The Battle of Venezuela*. London: Latin America Bureau.
- McCoy, Jennifer & Neuman, Laura, 2001. "Defining the "Bolivarian Revolution": Hugo Chávez's Venezuela", *Current History*, February 2001, s. 80-85.
- McCoy, Jennifer, 1999. "Chávez and the End of "Partyarchy" in Venezuela", *Journal of Democracy*, vol. 10, issue 3, s. 64-77.
- McCoy, Jennifer, 2005. "One Act in an Unfinished Drama", *Journal of Democracy*, vol. 16, issue 1, s. 109-123.
- Mommer, Bernard, 2003. "Subversive Oil" s. 131-145 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder - London: Lynne Rienner Publishers.

- Moreno, Erika, Crisp, Brian F. & Shugart, Matthew Soberg, 2003. "The Accountability Deficit in Latin America", s. 79-131 i Mainwaring, Scott & Welna, Christopher (red.), *Democratic Accountability in Latin America*. New York: Oxford University Press.
- Norden, Deborah L., 2003. "Democracy in Uniform: Chávez and the Venezuelan Armed Forces." s. 93-112 i Ellner, Steve & Hellinger, Daniel (red.), *Venezuelan Politics in the Chávez Era – Class, Polarization and Conflict*. Boulder - London: Lynne Rienner Publishers.
- O'Donnell, Guillermo, 1994. "Delegative Democracy", *Journal of Democracy*, vol. 5, issue 1, s. 55-69.
- O'Donnell, Guillermo, 1998. "Horizontal Accountability in New Democracies", *Journal of Democracy*, vol. 9, issue 3, s. 112-126.
- O'Donnell, Guillermo, 1999. "Horizontal Accountability in New Democracies", s. 29-51 i Schedler, Andreas, Diamond, Larry & Plattner, Marc F. (red.), *The Self-Restraining State: Power and Accountability in New Democracies*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- O'Donnell, Guillermo, 2003. "Horizontal Accountability: The Legal Institutionalization of Mistrust", s. 34-54 i Mainwaring, Scott & Welna, Christopher (red.), *Democratic Accountability in Latin America*. New York: Oxford University Press.
- Philip, George, 1999. "Democracy and State Bias in Latin America: Some Lessons from Mexico, Peru and Venezuela", *Democratization*, vol. 6, no. 4, s. 74-92.
- Ramos Jiménez, Alfredo, 2002. "Los límites del liderazgo plebiscitario – El fenómeno Chávez en perspectiva comparada", s. 15-46 i Ramos Jiménez, Alfredo (red.), *La transición venezolana. Aproximación al fenómeno Chávez*. Caracas: Centro de Investigaciones de Política Comparada.
- Sabatini, Christopher, 2003. "Decentralization and Political Parties", *Journal of Democracy*, vol. 14, issue 2, s. 138-150.
- Schedler, Andreas, 1999. "Conceptualizing Accountability", s. 13-28 i Schedler, Andreas, Diamond, Larry & Plattner, Marc F. (red.), *The Self-Restraining State: Power and Accountability in New Democracies*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Schmitter, Philippe C., 1999. "The Limits of Horizontal Accountability", s. 59-62 i Schedler, Andreas, Diamond, Larry & Plattner, Marc F. (red.), *The Self-Restraining State: Power and Accountability in New Democracies*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Schumpeter, Joseph D., 1943. *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: Geo, Allen & Unwin.
- Sylvia, Ronald D. & Danopoulos, Constantine P., 2003. "The Chávez phenomenon: political change in Venezuela", *Third World Quarterly*, vol. 24, no 1, s. 63-76.
- Weyland, Kurt, 2003. "Economic Voting Reconsidered – Crisis and Charisma in the Election of Hugo Chávez", *Comparative Political Studies*, vol. 36, no. 7, s. 822-847.

Zakaria, Fareed, 1997. "The Rise of Illiberal Democracy", *Foreign Affairs*, vol. 76, no. 6, s. 22-43.

Internetkällor

http://hrw.org/english/docs/2005/01/13/venezu9843_txt.htm den 4 augusti 2005.
<http://www.freedomhouse.org/research/crossroads/2004/Venezuela2004.pdf>. den 10 oktober 2004.
<http://www.georgetown.edu/pdba/Constitutions/Venezuela/ven1999.html>. den 14 juli 2005.
<http://www.transparency.org/cpi/2004/cpi2004.en.html#cpi2004> den 27 juli 2005.
<http://www.venezuelanalysis.com/news.php?newsno=1699> den 4 augusti 2005.

Redaktionella nyhetstexter

Dagens Nyheter, 17 december 2003, Schachar, Nathan, "Miljoner har skrivit på mot Chávez. Venezuelas president går emot oppositionens krav på folkomröstning".

Dagens Nyheter, 1 mars 2004, Schachar, Nathan, "Valmyndighet avvisar omröstning om Chávez".

Liberación, 31 de diciembre 2004, s. 16, "Fiscalía pidió detención de ex gerentes petroleros".

Liberacion, 8 de abril de 2005, s. 16, "El presidente Hugo Chávez – Declara guerra al latifundio".